

Reactie FODOK op *Herijkt taalbeleid van dove kinderen*, door Harry Knoors

In *Van Horen Zeggen* van augustus 2011 stond een artikel van Harry Knoors over het taalbeleid voor dove kinderen.

De FODOK is verheugd dat Knoors de aandacht heeft gevestigd op dit belangrijke onderwerp en hoopt dat zijn artikel de aanzet is voor een gedegen discussie hierover. Met onderstaande reactie willen wij een aantal onderwerpen naar voren halen die Knoors in zijn artikel aanstipt en hem vragen om door middel van een toelichting of verduidelijking de discussie een stap verder te brengen. In enkele gevallen zullen wij bij wijze van toelichting de observaties van de FODOK daaraan toevoegen.

De eerste jaren

Knoors gaat er, evenals de FODOK, van uit dat de eerste drie jaar in het leven van een kind cruciaal zijn voor taalverwerving. Sommigen gaan er overigens van uit dat dit voor de eerste *zeven* levensjaren geldt. Bijna alle ouders kiezen tegenwoordig voor CI, dat echter pas in de loop van het tweede levensjaar van het kind een belangrijke rol kan gaan spelen in de taalverwerving. Knoors signaleert terecht dat een rijk en correct aanbod van NGT een probleem is. Het is echter niet bewezen dat een kind een grammaticaal correct aanbod nodig heeft om zelf een goede visuele taal te ontwikkelen. Een rijk en correct aanbod van gesproken taal is in die begintijd (vóór het CI) in ieder geval zinloos en voor de periode daarna is het effect niet voorspelbaar. Knoors noemt dit 'een periode dat visuele communicatie kan voorkomen dat communicatie in het gedrang komt en informatie wordt gemist.' De minstens zo belangrijke emotionele aspecten van wel of niet kunnen communiceren worden daarbij overigens buiten beschouwing gelaten.

Graag vragen wij hem meer in detail uiteen te zetten hoe hij zich dat voorstelt en hoe hij in dit verband de rol van de gezinsbegeleiding, de scholen en bijvoorbeeld de '(near) native signers' ziet.

Tweetaligheid op de scholen

Knoors signaleert dat 'tweetaligheid' op de scholen nooit het gewenste resultaat heeft opgeleverd. Als oorzaak daarvoor noemt hij het feit dat NGT moeilijk is en dat de (ouders en) leerkrachten Nederlandssprekend zijn. De FODOK is van mening dat wat er mis is gegaan in het onderwijs aan dove leerlingen eerder voortkwam uit het gebrek aan kwaliteit (soms zelfs de afwezigheid) van werkelijke tweetaligheid op sommige scholen dan uit 'tweetaligheid' als fenomeen. Wij constateren dat op sommige zogenoemde tweetalige scholen docenten geen of onvoldoende kennis van de gebarentaal hebben: van de door Knoors genoemde 'onvermijdelijke tweetaligheid' is daar nooit sprake geweest, ook niet vóór de komst van CI. Terwijl op scholen waar dat niveau over het algemeen wel redelijk tot goed is de leerresultaten en de persoonlijke vaardigheden van de leerlingen aanzienlijk zijn toegenomen.

Wat denkt Knoors dat er gedaan zou moeten worden zodat het door hem gewenste gebruik van NmG niet op vergelijkbare wijze op de eerder genoemde scholen zal mislukken en hoe haalbaar lijkt hem dat?

Een ander punt is dat ons lijkt dat Knoors, door de hoge eisen die hij aan de resultaten van tweetalig onderwijs stelt, het kind met het badwater aan het weggooien is. Hij

schrijft dat er op dit moment geen onderzoeksgegevens beschikbaar zijn die onderbouwen dat leerlingen in tweetalig dovenonderwijs net zo taalvaardig of geletterd worden als hun horende leeftijdsgenootjes, waar dat door menigeen wel verwacht werd. Ons lijkt het minstens zo relevant te kijken naar de positieve resultaten die de tweetalige aanpak heeft opgeleverd vergeleken met het dovenonderwijs van voor die tijd. Een resultaat gelijk aan horende kinderen lijkt ons, alleen al door de volkomen andere start van deze kinderen, een niet-realistische verwachting. Daar zouden we graag meer over lezen. Marschark heeft daar tijdens zijn lezing op 12 oktober j.l. ook nadrukkelijk op gewezen: de startpositie van dove en horende kinderen is totaal anders.

Taal als middel

Taal is, in de ogen van de FODOK, geen doel maar een middel. Bij taalbeleid is, zeker in het geval van dove kinderen, de zuiver linguïstische invalshoek er maar een van de vele. Hoe ziet Knoors het belang van NGT voor deze kinderen op andere terreinen, voor het kind als geheel? Als hij kijkt naar de afgelopen 20 jaar, ziet hij dan, net als wij, dat dove kinderen in wier schoolleven NGT voor het eerst een formele rol speelde, over het algemeen aanmerkelijk steviger (jong)volwassenen zijn geworden dan de generatie die hen voorging? Denkt hij dat deze twee zaken samenhangen? Zo ja, hoe zou hij deze verworvenheid, waarbij ook identiteit, onderlinge contacten en rolmodellen belangrijk zijn, voor de toekomst willen behouden, voor alle dove kinderen?

Dove kinderen als slechthorenden

Voor dove kinderen wordt een leven als slechthorende door velen als een ideaal gezien dat door middel van CI is te bereiken. Daarbij is allereerst onvoldoende oog voor het feit dat veel slechthorende kinderen, jongeren en volwassenen dagelijks aan den lijve ervaren dat zij in feite tussen wal en schip vallen, dat er te weinig rekening met hen wordt gehouden en dat het leven als slechthorende onevenredig veel energie kost. Natuurlijk ziet de FODOK de enorme winst die, ook in sociaal opzicht, te behalen is met CI. Het betekent in ieder geval in de primaire contacten met de horende maatschappij een enorme verbetering. Maar wij zien ook het isolement dat dreigt als dove kinderen met CI niet meer, zoals tot voor kort het geval was, op dezelfde school opgroeien in een gemeenschap met 'gelijken', waar zij hun hele leven op kunnen terugvallen, evenals op hun gemeenschappelijke taal.

Hoe ziet Knoors de taken en verantwoordelijkheden van de dovenscholen jegens deze dove leerlingen met en zonder CI in het regulier onderwijs? En hoe ziet hij de manier waarop daaraan op het ogenblik door de dovenscholen vorm wordt gegeven? De FODOK stelt vast dat er voor de dove leerlingen in het regulier onderwijs weinig mogelijkheden zijn om rechtstreeks en structureel te profiteren van de ervaringen die in het dovenonderwijs worden opgedaan. Daarnaast is de FODOK van mening dat ook psychologen en linguïsten een bijdrage zouden moeten leveren om een waardevol aanbod te verzorgen voor dove leerlingen in het regulier onderwijs.

Informatieachterstand en socialisatie

Ten aanzien van de verantwoordelijkheid van horende volwassenen tegenover dove kinderen op het punt van informatieverwerving verschillen wij ernstig van mening. Knoors schrijft: 'Daarbij moeten deze kinderen er wel geregeld op gewezen worden dat ze soms informatie in gesproken taal missen.' Wij zien het als bij uitstek de verantwoordelijkheid van ouders en professionals rond dove leerlingen om er alles

aan te doen om het genoemde gemis te compenseren, zowel impliciet als expliciet. Zeker als er sprake is van sociaal-emotionele informatie is dit voor ons een cruciaal punt. Het gaat immers niet alleen om informatie missen, maar ook en vooral om socialiseren! In deze setting moet het uitgangspunt zijn dat de ouder/professional verantwoordelijk is, en dat hij het kind handvatten geeft om de toegang tot (ook sociale) informatie makkelijker te maken. En daarnaast moet het kind uiteraard ook leren dat het een eigen verantwoordelijkheid heeft in de communicatie.

De verantwoordelijkheid van onderwijs- en zorgaanbieders

Inmiddels hebben wij begrepen dat Knoors zijn artikel (ook) bedoelt als een pleidooi voor een rol van NGT in het leven van dove kinderen met CI. De FODOK ziet dat als volgt: noch in het begin van het leven van dove kinderen, noch in latere perioden, is er een garantie met betrekking tot het functioneren en het effect van hun CI en dus voor de toegankelijkheid van de gesproken taal. De enige zekerheid is dat NGT voor de meesten van hen gedurende hun hele leven toegankelijk zal zijn; het best kan die taal dan ook zo vroeg mogelijk zo goed mogelijk geleerd worden. Wij zijn het met Knoors eens dat het voor ouders vaak een frustrerende en dus zeer belastende taak is om een nieuwe taal te leren. Ook heeft het, inderdaad, geen enkele zin een kind een taal op te dringen. Wij zien het echter als de zwaarwegende verantwoordelijkheid van zowel de FODOK als de onderwijsaanbieders om enerzijds de ouders van het belang van gebarentaal te (blijven) doordringen en anderzijds zelf al het mogelijke te doen om een adequaat aanbod van die taal te garanderen. Het alternatief is dat men er wellicht (mede)verantwoordelijk voor zal zijn dat een aantal van deze kinderen geen enkele toegankelijke taal zal hebben en daarmee drempelloze communicatie met medemensen zal moeten missen. Wij gaan ervan uit dat Knoors het met ons eens is dat wij er met zijn allen alles aan moeten doen om dat te voorkomen.

Herijking

Aan Knoors' conclusie dat 'Het beleid zou moeten uitgaan van de acceptatie dat veel van deze kinderen goede mogelijkheden hebben om gesproken taal te verwerven en dat voor hen deze taal de eerste taal zal zijn. Communicatie tussen ouders en kind zal vooral in gesproken taal plaatsvinden.' wil de FODOK toevoegen dat er nog steeds een groot verschil bestaat tussen 'goede mogelijkheden' en 'onbelemmerde toegang' tot gesproken taal. En dat dat dus niet alleen moet impliceren dat ouders 'een aantal gebarentaalregels' moeten aanleren, maar dat professionals in onderwijs en zorg dove kinderen een rijk aanbod aan gebarentaal in al haar facetten moeten kunnen doen.

Wat de FODOK betreft moet er dus zeker sprake zijn van herijking, maar niet door in het algemeen de rol van NGT in onderwijs en opvoeding te verkleinen, maar juist door de voorwaarden waaronder NGT en NmG aangeboden worden te optimaliseren. NGT moet een normaal en standaard onderdeel zijn van het curriculum. Mogelijk wordt in een individuele instructie die rol kleiner, maar dan moet er nog altijd voldoende aanbod zijn, zoals gebarende docenten, lessen NGT, informatiemateriaal in NGT enzovoort.

Zorg- en onderwijsaanbieders moeten zich dus verantwoordelijk voelen voor een rijk en correct gebaren(taal)aanbod en dat behelst een inhaalslag bij de aanbieders, juist op het gebied van dat taalaanbod, waarbij dove volwassenen een grote rol kunnen spelen. Ouders moeten daarin zoveel mogelijk worden meegenomen, met de hiervoor genoemde argumenten.

Tot slot

Recent namen wij kennis van het memo van Harry Knoors en de Raad van Bestuur van Kentalis, waarin zij stellen dat Kentalis zeker niet wil terugkeren naar het oralisme en dat Knoors met zijn op wetenschappelijke inzichten gebaseerde stuk heeft willen bijdragen aan een dialoog over taalbeleid. De FODOK wil daarover het volgende kwijt: Harry Knoors is een erkend en gewaardeerd wetenschapper. Het feit dat hij in *Van Horen Zeggen* de gelegenheid krijgt om een omvangrijk artikel te publiceren, zal bij velen het beeld oproepen dat hier een autoriteit belangwekkende feiten benoemt. In het artikel staan evenwel diverse aannames, impressies, constateringen en conclusies die geen wetenschappelijke grondslag hebben. Daarnaast worden er in het artikel weinig onderzoeken aangehaald, waaruit wél het belang van tweetaligheid voor dove kinderen naar voren is gekomen.

De Raad van Bestuur besluit met ‘Wij vertrouwen erop dat deze dialoog zal leiden tot een taalbeleid voor dove kinderen dat draagvlak heeft bij velen en dat past bij de wensen van ouders en de mogelijkheden van kinderen in de huidige tijd.’ De FODOK is van mening dat de wensen van de ouders gebaseerd moeten zijn op juiste voorlichting en advisering en dus samenhangen met de wijze waarop onderwijsaanbieders, gezinsbegeleidingsdiensten en belangenorganisaties hun professionele verantwoordelijkheid nemen in deze. Daarnaast moet het hier zeker gaan over de mogelijkheden van dove kinderen, maar ook en vooral over hun behoeften op de kortere en de langere termijn.

Toine van Bijsterveldt
voorzitter FODOK